

Yttrande över Europeiska kommissionens förslag till nästa ramprogram för forskning och innovation (Dnr U2025/01586)

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har fått möjligheten att yttra sig om Europeiska kommissionens förslag till nästa ramprogram för forskning och innovation samt det tillhörande specifika programmet för dess implementering.

Yttrandet är upplagt efter frågorna i regeringskansliets inbjudan.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka excellent europeisk forskning och innovation?

SUHF bedömer att förslaget skapar goda förutsättningar för excellent forskning. Förslaget kan också bidra till excellent innovation, men för detta förutsätts också åtgärder för att förbättra en gemensam marknad för och ökad efterfrågan på innovationer, i enlighet med rekommendationerna i Draghi-rapporten om Europas konkurrenskraft och halvtidsutvärderingen av Horisont Europa (FP9).

SUHF välkomnar att pelare I (Excellent Science) har fortsatt fokus på att stärka excellent europeisk forskning. SUHF anser också att pelaren är viktig för framtida innovationer.

SUHF vill betona att en förutsättning för ERC:s fortsatta excellens inom forskning och innovation är dess självständighet, utan kortsiktigt politiskt inflytande med forskningsfrågor som är 100% bottom-up. Detta gäller även MSCA som är ett viktigt instrument för att säkerställa tillgången av framtida excellenta forskare.

Det internationella samarbete mellan akademi, näringsliv och andra intressenter som pelare II (Competitiveness and Society) lägger grunden för, är särskilt viktigt för att stärka excellent europeisk forskning och innovation. SUHF anser också att den forskning som är kopplad till konkurrenskraft och samhällsutmaningar måste göras i samarbete med de intressenter som kommer använda sig av resultaten. Det finns behov av samarbete under alla utvecklingsfaser, men då forskning är en grund för innovation är det samarbete som sker tidigt i utvecklingen, innan intressenterna blir konkurrenter, särskilt viktigt. SUHF är bekymrade över den utveckling över tid som skett med fokus på samarbeten i senare faser. Med denna utveckling försämras förutsättningarna för nya innovationer.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka synergier mellan europeisk och svensk forskning och innovation?

SUHF bedömer att förslaget skapar goda förutsättningar för stärkta synergier mellan europeisk och svensk forskning och innovation. Den tydliga strukturen, ökade resurser, enklare ansökningsförfaranden samt minskad detaljstyrning stärker alla förutsättningarna för synergier.

För att säkerställa bästa förutsättningar för synergier, anser SUHF också att Sverige bör överväga att ta hänsyn till ramprogrammet vid utformningen av sina egna nationella program.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka samarbete mellan akademi och privat sektor?

SUHF bedömer att förslaget kan skapa förutsättningar för att stärka samarbete mellan akademien och privat sektor, men att detta beror på hur de mer detaljerade reglerna för pelare 2 och pelare 3 verkställs. Det beror också på hur kopplingen till den Europeiska konkurrenskraftsfonden (EKF) görs och hur enkelt det blir för privata aktörer att delta i ansökningar till samarbetsprojekt.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka det svenska deltagandet i ramprogrammet?

SUHF menar att frågan är svårbedömd. Svensk deltagande skulle gynnas av om utlysningarna i större utsträckning öppnas för forskningsprojekt i tidig utvecklingsfas, om ERC och MCSA får behålla eller utöka sin andel av ramprogrammet, och om medlemsländerna fortsatt kan påverka utformningen av kommande utlysningar via programkommittéer och nationella referensgrupper.

Vilka delar i förslaget bedöms extra viktiga att värna respektive mota vid kommande förhandlingar?

SUHF välkomnar den utökade budgeten i förslaget och önskar att den värnas. Sett från den svenska forskningens sida och de behov av forskning som föreligger, skulle man även kunna argumentera för en ytterligare ökning.

Det är viktigt att värna att ERC:s ökade budget alltså kommer att fördelas på grundval av spetskompetens. Beslut om ERC:s finansieringsinstrument ska fortsatt göras av ERC:s vetenskapliga råd. SUHF invänder alla förslag att politiskt styra ERC:s finansiering eller att använda den för att samfinansiera andra initiativ inom ramprogrammet. Fortsatt oberoende för ERC:s vetenskapliga råd är en av nycklarna till instrumentets framgång. Det är bra att detta understryks i lagförslagen.

Det är viktigt att ERC behåller det arbetssätt som finns idag och att skrivningar i kommande beslut om EU:s ramprogram för forskning och innovation samt det specifika programmet har samma innehåll som det nuvarande ramprogrammet. Det är därför oroande att se förslag som skulle kunna leda till en försvagad position för ERC:s ordförande (förkortningen av ordförandens mandatperiod till två år samt borttagande av bestämmelser om att ordföranden måste vara bosatt i Bryssel, använda minst 80% av sin tid på ERC-uppdraget och nivån på ersättning för ordföranden). Dessa bestämmelser måste återföras in i det särskilda programmet, samt mandatperiodens längd återställas, för att kunna garantera ERC:s ordförandes viktiga position och självständighet från den Europeiska kommissionen.

SUHF välkomnar att MSCA föreslås få ökad budget, då det är i hög grad underfinansierat. Det är bekymmersamt att det i det särskilda programmet föreslås att MSCA ska kunna användas till tematiska prioriteringar utan att extra finansiering tillförs. MSCA måste förbli ett nyfikenhetsdrivet program och s.k. direktionalitet bör undvikas för att behålla dess attraktivitet. SUHF ser positivt på att medlemsländer kan välja att stödja ansökningar inom utvalda områden.

SUHF ställer sig frågande till motiveringen till att flytta det Gemensamma forsknings-centrumet (JRC) till pelare 1, särskilt då det fortsatt ska vara ett policydrivet instrument. En lämpligare hemvist för JRC hade varit pelare 4 om det Europeiska forskningsområdet.

SUHF understryker att den internationella öppenheten med fortsatt associering av länder till ramprogrammet och möjligheten för andra att delta med egen finansiering fortsatt är viktig.

SUHF efterfrågar större tydlighet kring vad som avses med den föreslagna täta kopplingen mellan FP10 och EKF. Nuvarande lagförslag gör det svårt att förstå och analysera hur Konkurrenskraft-delen kommer att fungera i praktiken. Det behövs särskilt tydligare beskrivning av hur de fyra policyfönstren inom FP10 kommer att styras. Viktiga frågor kring koordineringen av budgeten mellan FP och EKF behöver besvaras. SUHF anser att det snarare borde vara FP10:s pelare 2 som bidrar till EKF:s styrning än tvärtom. FP10 bör finansiera forskning och innovation oberoende av EKF:s politiska styrning och utfallet av forskning och innovation i FP10 bör bidra till att forma EKF:s inriktning. SUHF avvisar förslaget om enhetligt regelverk (*single rulebook*) för FP10 och EKF.

SUHF stöder Kommissionens strävan efter förenkling med mindre detaljstyrning i pelare 2, med förslag om mindre styrda programtexter, öppna utlysningar som standard och färre utlysningar med endast ett finansierat projekt. Detta behövs för att göra programmet mer attraktivt för forskare. Dock återfinns dessa skrivelser endast i motiveringen till förordningen. Dessa aspekter bör skrivas in i de bindande lagtexterna, särskilt principen om öppna utlysningar som standard. Det är även viktigt att utvärderingsprocesserna anpassas efter ett system med fler öppna utlysningar, då dessa kräver fler och bredare kompetenser hos utvärderare.

Lagförslagen nämner att finansieringen av höga och låga tekniska mognadsgrader (TRL) ska vara balanserad. SUHF efterfrågar en bättre balans jämfört med hur situationen har varit i FP9, dvs. det behövs fler reella möjligheter för forskning på låg TRL-nivå i pelare 2. Man kan befara att dessa möjligheter kan bli ännu färre med tanke på den nära kopplingen till EKF. Om EU på allvar vill satsa på konkurrenskraft behövs investeringar i forskning före det konkurrensutsatta stadiet samt på låg och medel TRL-nivå.

Utöver ovan angivna synpunkter hänvisar vi till vad våra medlemslärosäten anför i sina yttranden.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
generalsekreterare